

Vikingarnas plane

Folkvandringstidens nordbor höll Attila i ära och tog tjänst hos Teoderik. Men ännu underskattas det hedniska Nordens betydelse för den europeiska utvecklingen.

TEXT: KNUT CARLQVIST

Att ljuset kom från Rom tas numera för givet. Missionärerna bragte civilisationen till det isiga Norden, den kristliga mildhetens evangelium. Så står det i kyrkohistorien, i den mån någon gitter läsa den. Maja Hagerman fick Augustriset för sin recycling av den. Guillou korsriiddarepos ger araberna deras del av äran. Det var kalifatet som stod för bildningen medan bönderna plundrades och prinsarna ströps i det karolingiska Europa. Om efterblivenheten längst uppe i norr är de alla överens.

Själv har jag läst en svensk-dansk gränstraktat från 1000-talet. Den var i runskrift, liksom det äldsta fragmentet av landskapslagarna, Hednalagen. Det fanns redan på Ansgars tid köpstäder och det handlades med de brittiska ärna i väster och kalifatet i öster. Där fanns smeder och hantverkare av yppersta klass och som fartygsbyggare var nordmännen ytterst drivna. De grundlade den första kolonin i Amerika, Leifsbodarna i Vinland, hundratals år innan portugiserna vågade sig ut på öppet hav. Det fanns också en smidig och allmänt omfördad rättsordning. Så vilken typ av civilisation förde missionerna med sig?

ADAM AV BREMEN BESKREV SVEARNAS levnadsvillkor så här (1070): "Sverige är ett mycket fruktbart land. Dess fält och ångder frambringar rikligt med säd och honung. Inte blott genom boskapskötselns avkastning överträffar det alla andra länder, utan även dess floder och skogar är inbringande. Överallt finns utländska varor i mängd." Även stormännen arbetade med sina händer och satte en ära i det. Två hundra år tidigare noterade Ansgar skillnaden mellan Birka och kontinentens städer, i Birka fanns inga fattiga och inga horhus. Seklerna som följde på kristnandet präglades av inbördeskrig och misär. Skrivkunneten sönk och förbehölls ett girigt och tärande prästerskap.

Östen Kjellman är en äldre herre som sammanställt källorna till den äldre nordiska historien, hednafolkens historia, och givit ut dem under titeln *Den forna seden* på eget förlag. Arbetet är anspråkslöst satt och har enkelt omslag. Det har inte recenserats i svensk press, däremot i isländsk. Islänningarna värdat det norrona arvet.

Huvudtesen är att de nordiska germanfolken utvecklade sin egen högkultur. Missionärerna var det karolingiska imperiets utsända, med uppdrag att söndra och bereda marken för en expansion norrut. De kunde verka fritt i skydd av nordbornas tolerans och gästfrihet. Den kristna läran friserades för att inte vara stötande.

I DEN FORNSACHSISKA DIKTEN HELIAND (Helige Ande) från 800-talet, den första raggabibeln, får bröllopet i Kana stort utrymme: några ord i evangeliet förvandlas till ett präktigt, skummande kalas på 92 rader.

Något förbud mot skilsmässor var det inte tal om i Heliand, det hade kränt kvinnornas rätt. Inte heller rekommenderas sådant som avhållsamhet el-

HISTORIA

Östen Kjellman

Den forna seden 1-2

Valkyria förlag, 1998 (Boken kan beställas från författaren, Lugna gatan 3, 211 59 Malmö)

ler att vända andra kinden till. Lärjungarna Andreas och Petrus fick lämna sina fisknät för att i stället lyfta lön som krigare.

MISSIONÄRERNAS ÖDMJUKHET var som bortblåst så snart de lyckats så splittring hos sina värddar och värva högt beskydd. De var sin tids talibaner. Överallt slog de sönder avgudabilder och brände tempel. Endast den rätta tron fick finnas. Första angreppet på Frejstatyn i Uppsalamplet kom litet tidigt och berodde på att Ansgars efterföljare övervärderat kungens makt. Men ett par hundra år senare utplånades det.

Då försvann också den fornsvenska dikningen (om nu någon undrat varför nordmännen kunde skriva sagor men inte vi). "Munkarna gingo skallgång efter alla rester av de gamla gudasångerna och hjältedikterna", skrev litteraturhistorikern Henrik Schück för hundra år sedan. Sådana påpekanden får man inga priser för i dag. Runskriften stämplades som hednisk, att befatta sig med runor var att idka trolldom. Som ersättning bjöds helgonlegender och uppbyggelseskrifter, en uppriktigt sagt unken och genompolitiserad litteratur.

I det kristna Sverige var det sant som kyrkofödrarna sagt, och citatkonsten nådde en nivå som vida överträffade vänstersektorn på 70-talet. Att tänka själv var att riskera bålet. Denna fundamentalism betecknas av kyrkohistorikerna som andlighet, men var totalitär maktsträvan.

Europas folk skulle kristnas med svärd och då svärderna disponerades av världsliga furstar gjorde kyrkan gemensam sak med dem. Det första kristna imperiet var Karl den stores, vars krig mot sachsarna var ett av de större och varade i 30 år. I annalerna heter det för år 772: "Då höll herr Karl, den milde och fredlige konungen, en synod i Worms och begav sig därifrån till Sachsen för första gången, erövrade Eresburg och bådte ända till Ermensul och förstörde denna helgedom. Det guld och silver som han där fann, förde han bort med sig." Tio år senare lät han döda 4 500 sachsiska krigsfångar vid floden Aller.

"Missionärerna var sin tids talibaner"

Östen Kjellman har i *Den forna seden* gjort en sammanställning av källor de nordiska germanfolken utvecklade en egen högkultur.

Efter trettio år av plundring, skövling och massmord var Sachsen slutligen kristnat och prästerskapet kunde stifta lagar, bland annat utmättes dödsstraff för likbränning, brott mot fastan, vägran att låta döpa sig och så vidare. De vittberesta svearna, danerna och nordmännen insåg snart vad de hade fått vänta sig. Svaret blev vikingatågen.

TEORIN ATT VIKINGATÅGEN utgjorde en planerad nordisk motoffensiv mot det frankiska imperiet är ett originellt bidrag till forntidshistorien. Och inte nog med det, det kan inte utslutas att Östen Kjellman har rätt. De nordiska folken satt inte vart och ett i sitt hus, hövdingar gifte sig tidigt med hövdingadöttrar, även slaviska sådana. Svearnas roll i framväxten av Ryssland ska inte underskattas, det ägnas stort utrymme. Den aspektblindhet som vidlärer svensk historieforskning sedan Tegnér's dagar bottnade i ett svärmeri för det romerska arvet och har gjort att en rad enkla frågor inte har ställts. Så vet vi till exempel att hunnernas konung Attila är väl anskrivnen i Eddan, i Atlamál. Där är han en hjälte som är värd Gudrun som gemål, nordborna kände alltså till honom redan på 400-talet.

Porträttet av Attila har annars bestämts av den romerska propagandan. Men hans valde sträckte sig från Östersjön till Donau, från Rhen till Kaspiska havet. Kjellman återger en beskrivning av en östromersk legat, Priscos, från 448: "För Attila fanns inget mer än kött på en träallrik. I allt visade sig Attila måttlig. Till måltidens gäster överlämnades bägere av guld och silver, men Attila hade ett drickskärl av trä. Enkel var hans klädnad. Den uppmärksammades endast genom att vara ren och väl bibehållen." Anspråkslösheten är slående. Den satte inte rang-

Vikingarna var skickliga fartygsbyggare och grundade Leifsbodarna, den första kolonin i Amerika, långt innan portugiserna påbörjade sina upptäcktsresor.